

vészet egyik uralkodó világképéhez, a magyar alkotók közül leghatásosabban Krasznahorkai, Bodor és Tar által megképzett vízióhoz a lepusztult, töredékes, foszló jelentésű világról. Persze ezek a szövegek éppen azt célozzák, hogy összerendezzék ezen jelentéseket, és ez – a korábbi megszorításokat figyelembe véve – azért is lehetséges, mert, mint már utaltunk rá, Lázár Bence András szövegei kifejezetten az individuumra koncentrálnak. Ha lehet beszélni önreflexióról a kötet verseinek esetében, az éppen a témavilágban nyilvánul meg: nem tudjuk függetleníteni magunkat azoktól a tényektől, amelyek a szerzőről megtudhatóak, korát, társadalmi helyzetét vagy akár tanulmányait illetően – hogy ez jó-e vagy sem, mindenki döntse el magában, azonban a szöveg értelmezéséhez jelentősen hozzájárul. Ebben a szövegvilágban ugyanis éppen az a megválaszolatlan kérdés a legnyugtalanítóbb, hogy tulajdonképpen miféle utolsó napról is van szó. A folyamatosan egymásra játszatott ciklikussággal végtelenített filmként látunk magunk előtt peregni egy apokaliptikus pillanatot, miközben azon törjük a fejünket, hogy milyen apokalipszis is történik. Így aztán a *Rendszeres bonctant* (Lázár előző kötetével, *A teraszról nézni végig*gel együtt) legkönnyebben egy magánmitológia töredékeiként lehet olvasni – és érdemes is így tenni, elvégre látásmódja, megfigyelési révén, melyekkel ezen töredékeket egy világnézet részeivé terjeszti ki, sokat tudhatunk meg magunkról is. Érdekes adalék egyébként, hogy a két kötet versei gyakorlatilag egy időben készültek, bár megmunkáltság tekintetében kétségtelenül látszik a különbség a második kötet szövegein.

Lázár Bence András új kötetének kapcsán elsősorban az a kérdés merül fel, hogy látásmódja, amely már első kötetébe is bele volt kódolva, fenntartható vagy fokozható lesz-e a későbbi alkotásokban. Mindenesetre elméletileg látok erre esélyt, elvégre a tematika lehetséges változásai egy ennyire individualista (élmény)költészetnél – mely egyre inkább rátalál saját hangjára – már önmagában elégséges lehetőséget biztosít újabb anyagok verstárgyakká preparálására. Míg az első kötetben a családhoz való viszony kapott nagyobb szerepet, addig a *Rendszeres bonctan*ban ez elmozdul a másik nemről való elmélkedés, az azzal való párbeszéd irányába, és ez már implikál is egy kézenfekvő harmadik témakört, nem is beszélve arról, hogy a motívumvilágban is rejlenek további kiaknázatlan lehetőségek. Kíváncsian várjuk tehát a folytatást, addig pedig itt van nekünk egy felnőtté váló költő újra és újra fellapozásra érdemes kötete.

Izsó Zita
Tengerlakó
FISZ
Budapest, 2011

Fekete Richárd

MEGDÖBBENTŐ MÉLYSÉGEK

Izsó Zita első verseskönyve decemberben jelent meg a Fiala Írók Szövetsége gondozásában *Tengerlakó* címmel. A kötet négy ciklusa mindössze negyvenkét verset tartalmaz; a kompozíció esztétikáját tekintve az absztrakciótól a személyiségig ível, legalábbis erre engednek következtetni a cikluscímek (*Merülési szabályzat*, *Merülési napló*, „*Csőnd, ünnepségek...*”, *Merülési helyeink*).

A versek aktív befogadói magatartást igényelnek. Igaz, hogy a versszöveg hagyományos elemeit nem tünteti el Izsó Zita, a rímelés, a kép-központúság és a potenciális történetek iránti vonzódás viszont mégsem nevezhető homogénnek. A rím – ritka használatának következtében – stilisztikai értelemben vett hatáspontnak tekinthető, amennyiben a főleg a képszerűség által meghatározott szövegek akusztikus bővítése a versélmény fokozására hivatott. A képek minduntalan provokálják a vizuális befogadást, a mehökkentés önmagában nagyon veszélyes művelete fogalmi ellenpontokban lel nyugvópontra: „mint az öregedő bőr, tágul a szeretet” (*Bentlakó*); „és ordít, de a torkán nem fér ki a lelke” (*Hang asszony*). A történetfoszlányok pedig egyrészt az egymásba íródó versekben kapcsolódnak össze (ennek legkézenfekvőbb példája a *Merülési napló* ciklus első két költeménye), másrészt az enigmatikus lírai alakok (a Fényfejű, a Látogató vagy a már említett Hang asszony) mögötti lehetséges narratívákban bújnak meg.

Az olvasói aktivitás elvárása már a kötet cím kapcsán is megfogalmazható, hiszen a *Tengerlakó* – a többi enigmatikus lírai alakhoz hasonlóan – nem ruházható fel konkrét jelentéssel. A cím értelmezésekor – a kötet Elena Kalis gyönyörű fényképét felhasználó borítójának megfelelően – a víz anyagosságának érzéki tapasztalata válik dominánssá. A Tengerlakó számára indifferensnek tűnik a környezet; ahogy a *közös tenger* zárlatában olvasható: „nem érti, miért kell mindig, mindenhol látnia egyet. / Akváriumokat az irodák asztalain. / Üvegkoporsóban a közös tengert.” A víz materiális jelenléte – az akvárium és az üvegkoporsó jól példázza ezt – a határvonalakat meghúzni képes tárgyak felől válik jelentéssé: „Mikor végre rácsavarták a vizesflakonra a kupakot, / zuhogni kezdett az eső” (*A rossz iker*).

A kötetben megszólaló hang a felvillantott szerepek ellenére egységesnek tekinthető, elsősorban az alkotói morál vonatkozásában. A fülszövegben G. István László által említett „merészség” nemcsak a képalkotás sajátja, hanem a témaválasztásé is. A *Tengerlakó* szokatlanul vesztélyes témákat ír meg, költői ethosza mérhetetlenül bátor. A kötetben ugyanúgy olvashatók abortusz témájú versek (*döntés után; Anna*), mint militáris közösségi struktúrákkal foglalkozó költemény (*Hibátlan sötét*). Úgy látom, a könyv gócpontjában a bűn leírása, illetve a bűn megjelenítéséhez szükséges nyelv keresése áll. Ez lehet a tétje az állandó nyelvi reflexiónak, mely a nyelvre nem anyagosságában, kritikailag tekint, hanem a névadás aspektusából szemléli azt. Ennek egyik legszebb megnyilvánulása az *Anna* című vers zárlata, melyben az abortált gyermek utólagos elnevezéséről olvashatunk: „De tudod, felejteni kell, / nem maradhat panasz a csukott száj mögött, / vagy fájdalom a varratok alatt, / mégsem állhatod meg, hogy utólag el ne nevezd. / Gyászkoszorúként dobod utána / ezt a két végénél összehajló nevet.” A névadáshoz kapcsolódó transzcendencia elsősorban a költői világteremtés és a megragadhatatlan valódi jelentés kapcsolatában érhető tetten. A *közös tengerben* megfogalmazott tézis – „a nagy szavak csak látványosságul szolgálnak, / sohasem szabadulhatnak igazi jelentéseik” – hol a halálhoz kötődik (lásd a *Beszélgetés* című verset), hol vallási horizonton jelenik meg (a *Vendégség* zárómondata jó példa erre).

A beszélő világteremtésének korlátozottsága, a demiurgoszi hatalom korlátai *Az első vacsora* című – stílszerűen a kötet utolsó darabjaként szereplő – versben figyelhetők meg leginkább. A korábban nyelvviségében megjelenített teremtés immár a klasszikus költőszerepet értelmezi újra. A vers szakrális, krisztológiai szférája inherens módon

íródik bele a kötet egészen átívelő háború kontextusába. Az újrakezdés nem csupán új morált követel, hanem a beszélő (az uralkodó) pozíciójának ellehetetlenüléséből adódóan új tényeket, fogalmakat is. E szigorúan személytelen szöveg szerint: „Új titkokat kell teremteni az elhúzott függönyök mögött, a sötétben”.

A meghökkenítő képalkotáson kívül két terepen mutatkozik meg félreérthetetlenül Izsó Zita tehetsége, költői potenciálja. Verszárlatai néhol elképesztően erősek. Az *Örökbefogadott halott* például a gyermeki világnépek megfelelően – a vers a „Nem akarsz se macskát, se gyereket” sorral indul – a halál eseményét az alvással montírozza össze. A zárlat viszont a gyermeki szorongás feloldása helyett az alvás és az elmúlás oszcillálását artikulálja: „egy ideje már minden elkerül, / az összes élő elhagyott, / és hiába gyászolnál, / alvást színlel előtted minden halott.” Nehéz nem felidézni a *növésben* című vers utolsó sorait. Itt látható igazán a provokatív, váratlan logikai kapcsolaton alapuló képalkotás szerepe, mely az egzisztenciálisan meghatározott versvilágot képes megóvni a pátosz veszélyétől. A *Tengerlakó* megdöbentő mélységekbe merül: „Már úgy alszol, / mint egy csecsemő. / ökölbe szorított / kézzel.”

A verszárlatok mellett az emberi érintkezés tragikumának kíméletlenül higgadt ábrázolása ragadja meg az olvasó figyelmét. Az alkalmak korántsem hétköznapiak. A *boldogság következményeiben* négy férfi tesz erőszakot egy hazafelé tartó lányon. A vers első szakasza csupán pár sor erejéig villantja fel a „boldogság következményeit”, ám a situáció valószínűtlen – s ugyanakkor a mindennapok tragikumában létező – intimitása így is beleég az olvasó emlékezetébe: „a szerettei már nem érhetnek hozzá, / de még a ruhája alá is benyúlhatnak az idegen ápolók”.

A *Látogatók* című versben egészen bravúrosan ér össze a groteszk, személytelen együttérzés gyilkos energiája és a tárgyi (itt: a fogyasztói) világba ágyazódott rutin határozott mozzanata. A lírai beszélő szorongása igen elegánsan, poétikai szinten jelenik meg, a dikció mindvégig nyugodt marad, a jelenség pontos rögzítésének igényét a halál közelsége sem írhatja felül: „kitekerni egy nyakat / nektek csak annyi, / mint lecsavarni egy kólásüveg kupakját, / hangot is csak annyit adnék, / mint amikor az üveg nyitásakor szisszen a szénsav, / és a belső feszültség, mint a lélek, távozik”. Nem véletlenül ír G. István László „drámai térről”. A társas érintkezés ábrázolása iránti vágy már e kötetet megelőzően is megmutatkozott Izsó Zitánál: *Függés* című darabját a Színláz Társulat mutatta be, több – egyedül vagy Izsó Nórával közösen írt – drámáját díjazták különböző színjátékíró pályázatokon. A *Függést* olvasva

(Látó 2009/9.) bátran állítható, hogy Izsó azon ritka szerzők egyike, akik már pályájuk kezdetén azonos intenzitással (és affinitással) fordulnak több műnem felé is.

E méltató sorok ellenére Izsó Zitának még sokat kell dolgoznia, hogy makulátlan versvilágot hozzon létre. Képkalkotása még gyakran didaktikus, a kötet kisebb lélegzetű versei éppen a képek egyértelműsítése, megmagyarázása miatt tűnnek gyengébbnek. Egy verskötetnek persze szüksége van bizonyos fokú hullámzásra, a folyamatosan éb(e)ren tartott olvasói figyelmet nem árt néhol ellazítani. A kisebb megértési problémával járó versek esetében viszont egyelőre arányt téveszt a szerző, ezek feldolgozása ugyanis túl könnyű, fogalmiság vagy hiátus nélkül illeszkedik a tropológiai szinthez (*körforgás*), vagy meg sem jelenik, s így a vers technikai mutatóvanná tompul (*légzésgyakorlat*). E didaktikus-ság szigorú szerkesztői figyelemmel ugyanúgy kiküszöbölhető, mint a túlírtóság.

A rossz iker már idézett első két sora a következőképpen folytatódik: „Sehol sem találtak egy barlangot, a hova behúzódhattak volna, / csak mentek a legközelebbi menedékházhoz, / és tudták, már épp eléggé átáztak ahhoz, / hogy egy autó se vegye fel őket, mert összevizeznék az ülést.” Apróságnak tűnik az utolsó tagmondat magyarázkodása, a versek üres helyeinek kitöltése közben kialakuló befogadói szimpátia viszont az ilyen felsoroknál meginoghat. A versek mindezzel együtt képesek elfeledtetni az ehhez hasonló, didaktikus szöveghelyeket, és ez első kötet esetében – főleg, ha figyelembe vesszük a szövegszervezés egyéb vitathatatlan érdemeit – mindenképpen nagy dolog.

A Tengerlakó egy tehetséges, költői habitusát tekintve bátor és tudatos szerző első verseskötete. Ha a következő kötet darabjai mellőzik a felesleges didaktikát és továbbra is ilyen magasan tudják tartani az olvasói ingerküszöböt, akkor Izsó Zita pályakezdését jelentősnek kell itélnünk.

Kertész Imre

Mentés másként
Feljegyzések 2001–2003

Magvető Kiadó
Budapest, 2011

Zsolnai György

KRITIKA HELYETT

Nem csupán könyvesemény, hanem bizonyos értelemben közéleti esemény is, ha Kertész Imre újabb kötetet jelentet meg. Főként akkor, ha az adott könyv sem mentes olyan felvetésektől, amelyeket a közélet is tematizálni tud. A Nobel-díj átvételének időszakából származó feljegyzéseket tartalmazza a *Mentés másként*, és mint ilyen, kiemelt figyelmet érdemel, ráadásul a jóval nagyobb időtávot átfogó *Gályanapló*hoz hasonlóan olyan szempontok is megjelenítődnek benne, amelyek az író életművének mélyebb értelmezéséhez feltétlenül szükségesek lehetnek.

Ugyanakkor nehéz eligazodni a feljegyzésekben, mert aligha jelölhető ki bennük olyan nézőpont, amelyből tisztán az írói problémavilágot lehetne szemügyre venni. A vizsgálódás hangulatát rendre megfestik a közelmúlt és a jelen politikai eseményei mellett a Kertész Imre Nobel-díja körüli nemtelen hadakozások éppúgy, mint az író ellentmondásos (most épp a *Le Monde*-nak adott) nyilatkozatai. Vagyis az értelmezőnek ezen körülményeket is figyelembe kell vennie munkája során, mivel mindezek a hatások beleíródnak az író személyes élettörténetén túl magába az életműbe is. A *Mentés másként* személyes feljegyzések egymásutánjából áll, amelyek publikálásával Kertész vállalta annak a kockázatát, hogy a bennük lévő politikai gondolatok és állásfoglalások, akármennyire személyesek vagy argumentálatlanok, az életművéhez kapcsolódó irodalmi vizsgálódás tárgyává válhatnak. Ezt csak azért szükséges leszögezni, mert a kortársak politikai apolitikája az affirma-